

เครื่องวัดคุณภาพชีวิตและสังคม
ของหมู่บ้านชาวมุสลิมและชุมชนบนพื้นที่สูง

โดย

นายธีระวุฒิ อรุณเวช

ขอประเมินเพื่อแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง
นักวิจัยสังคมศาสตร์ 9 ชช. ด้านวิจัยชาวเขา
ตำแหน่งเลขที่ 25

กรมประชาสงเคราะห์

กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม

7
12.05.6
6649 ก
2344

โรงพิมพ์กระทรวงแรงงาน
และสวัสดิการสังคม

05718
เครื่องวัดคุณภาพชีวิตและ

บทคัดย่อ

หัวข้อเรื่อง เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมของหมู่บ้านชาวเขาและชุมชนบนพื้นที่สูง

ผู้ศึกษา นายธีระวุฒิ อรุณเวช

การจัดทำเอกสารเชิงวิชาการ เรื่อง "เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมของหมู่บ้านชาวเขาและชุมชนบนพื้นที่สูง" มีวัตถุประสงค์

1. เพื่อทราบถึงเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมของหมู่บ้านชาวเขาและชุมชนบนพื้นที่สูง
2. เพื่อทราบถึงระบบสารสนเทศและการประยุกต์ใช้เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมของหมู่บ้านชาวเขาและชุมชนบนพื้นที่สูง ของกองสงเคราะห์ชาวเขา
3. เพื่อทราบถึงแนวทางการใช้ประโยชน์ ปัญหาอุปสรรค ในการประยุกต์ใช้เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตของหมู่บ้านชาวเขาและชุมชนบนพื้นที่สูง

การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมของหมู่บ้านชาวเขาและชุมชนบนพื้นที่สูง ในกรอบหรือขอบเขตองค์ประกอบโดยรวมของกองสงเคราะห์ชาวเขา ซึ่งครอบคลุมองค์การในสังกัดกองสงเคราะห์ชาวเขา ซึ่งประกอบด้วย กองสงเคราะห์ชาวเขา สำนักงานส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมบนที่สูง จ.เชียงใหม่ ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา 14 แห่ง รวมถึงหน่วยงานหรือองค์การเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ระบบการสำรวจจัดเก็บการได้มาซึ่งข้อมูล การประมวลผล การวิเคราะห์ และการประยุกต์นำใช้ประโยชน์เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมของหมู่บ้านชาวเขาและชุมชนบนพื้นที่สูง

วิธีการศึกษา ศึกษาโดยวิธีการรวบรวมค้นคว้าจากหนังสือ ตำรา เอกสารทางวิชาการ ผลงาน รายงานจากผลการปฏิบัติงานในระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารงานพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ของกองสงเคราะห์ชาวเขา และจากการจัดเก็บรวบรวมข้อมูล ที่ได้จากการสัมภาษณ์บุคลากร เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานข้อมูล และเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติในพื้นที่รวมทั้งประชากรในพื้นที่ดำเนินการในความรับผิดชอบของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา 14 แห่ง แบบสุ่มโดยไม่ใช้แบบสอบถาม

ผลการศึกษา ทำให้ได้รับความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคม ของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งในส่วนกลาง และการพัฒนาชนบท ทราบถึงแนวคิดหลักการ และเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมของแต่ละหน่วยงานที่พัฒนาขึ้นมา และลักษณะ

การประยุกต์นำใช้ประโยชน์ โดยที่ผลจากการศึกษาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมของหมู่บ้านชาวเขาและชุมชนบนพื้นที่สูงของกองสงเคราะห์ชาวเขา การพัฒนาประสบความสำเร็จ โดยข้อมูลสารสนเทศที่ได้ ได้มีการนำใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการพิจารณาจัดทำแผนงาน โครงการ กิจกรรม ร่วมกับข้อมูลพื้นฐานอื่น ๆ ในกระบวนการจัดทำแผนเพื่อการพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาและชุมชนบนพื้นที่สูง และเป็นที่ยอมรับของหน่วยงานราชการในสังกัดกรมประชาสงเคราะห์ และหน่วยงานราชการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งองค์กรภาคเอกชน และนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยเป็นอย่างดี และเป็นที่ยอมรับในข้อมูลสารสนเทศที่ได้ โดยถือเป็นศูนย์กลางข้อมูลชาวเขาและชุมชนบนพื้นที่สูงในประเทศไทย ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าการพัฒนาและนำใช้เครื่องชี้วัดทางสังคม ได้บรรลุความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ สามารถตอบสนองต่อนโยบายในระดับกรมประชาสงเคราะห์ กองสงเคราะห์ชาวเขา และแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาชุมชนสิ่งแวดล้อมและสิ่งเสพติดบนพื้นที่สูง ได้เป็นอย่างดี

ในส่วนของการนำใช้ประโยชน์ จากการศึกษาพบว่า การนำใช้ประโยชน์และประยุกต์ใช้ข้อมูล โดยใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานเบื้องต้น ร่วมกับข้อมูลพื้นฐานอื่น ๆ ในกระบวนการจัดทำแผนงาน โครงการ กิจกรรม แบบมีส่วนร่วม ตั้งแต่ในระดับพื้นที่ของหมู่บ้านชาวเขาและชุมชนบนพื้นที่สูง โดยเจ้าหน้าที่และชาวบ้านมีการดำเนินการในระบบร่วมกัน ตั้งแต่การจัดเก็บ รวบรวมข้อมูล ประมวลผล และวิเคราะห์ข้อมูล และนำข้อมูลที่ได้เป็นข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้าน ทำให้ชาวบ้านสามารถเรียนรู้ปัญหา ทราบถึงปัญหา ความรุนแรงมากน้อย และแนวทางการแก้ปัญหา และนำข้อมูลที่ได้เป็นข้อมูลพื้นฐานเบื้องต้น เพื่อการพิจารณาจัดทำแผนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ โดยส่วนหนึ่งเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนของกองสงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ และในระดับเจ้าหน้าที่ใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นของฝ่ายแผนงานโครงการ ใช้เพื่อการจัดทำแผนงาน โครงการ กิจกรรม การติดตาม ประเมินผล ในงานพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ทั้งในระดับศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาทั้ง 14 ศูนย์ สำนักงานส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมบนที่สูง จ.เชียงใหม่ และกองสงเคราะห์ชาวเขา และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง จึงอาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมของหมู่บ้านชาวเขาและชุมชนบนพื้นที่สูง ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี บรรลุตามวัตถุประสงค์ทุกประการ

จากผลการศึกษา การประยุกต์นำใช้ประโยชน์ข้อมูลสารสนเทศเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมของหมู่บ้านชาวเขาและชุมชนบนพื้นที่สูง โดยเป็นที่ยอมรับและมีการนำใช้ประโยชน์อย่างกว้างขวางทั่วไปก็ตาม แต่จากการศึกษาพบว่าในกระบวนการ ขั้นตอนการดำเนินงาน การสำรวจ จัดเก็บ และการพัฒนาระบบข้อมูลเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมของหมู่บ้านชาวเขาและชุมชนบนพื้นที่สูงยังไม่ครอบคลุมพื้นที่เป้าหมายทั้งหมด เป็นเพียงดำเนินการในพื้นที่หมู่บ้านจำนวน 1,838 หมู่บ้าน จากจำนวน 3,746 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 45 และการรวบรวมบันทึกข้อมูล ประมวลวิเคราะห์ด้วยระบบคอมพิวเตอร์ ยังพบว่า คอมพิวเตอร์ และโปรแกรมการ

ปฏิบัติงานคอมพิวเตอร์ เพื่อการบันทึก ประมวล วิเคราะห์ข้อมูล ไม่สามารถนำมาใช้งานได้เท่าที่ควร ด้วยเป็นคอมพิวเตอร์รุ่นเก่า และโปรแกรมปฏิบัติงานไม่สามารถสนองต่อการปรับเปลี่ยนข้อมูลที่มีการพัฒนาได้ รวมทั้งการนำใช้ประโยชน์ข้อมูลที่ได้ยังไม่ สามารถนำมาใช้ได้อย่างเต็มที่ เกี่ยวเนื่องด้วย มีข้อจำกัดด้านงบประมาณ รองรับการจัดทำแผนงาน โครงการ กิจกรรม ตามข้อมูลจากเครื่องซีวิต ได้จำกัด และเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานตั้งแต่ในระดับพื้นที่ เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานข้อมูลระดับศูนย์ ยังขาดความรู้ ความเข้าใจเท่าที่ควรในการดำเนินการของระบบข้อมูล ของเครื่องซีวิตคุณภาพซีวิตและสังคมของหมู่บ้านชาวเขาและชุมชนบนพื้นที่สูง ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะเห็นควรจัดทำแผนเพื่อพิจารณาพัฒนาและปรับปรุง ให้มีความทันสมัยมีความเหมาะสมและสามารถนำใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

คำนำ

เอกสารวิชาการฉบับนี้สำเร็จลุล่วงมาได้ด้วยดี ด้วยได้รับความกรุณาจากท่านมุรินทร์ ตียายน นักวิจัยสังคมศาสตร์ ๑ ชช. หัวหน้าสำนักงานส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมบนที่สูง จังหวัดเชียงใหม่ ที่เป็นผู้ที่ให้ความรู้ คำปรึกษาชี้แนะ ตลอดจนแนะนำวิธีการ และขั้นตอน ในการจัดทำเอกสารวิชาการครั้งนี้ ผู้ศึกษาจึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ในส่วนของผู้ปฏิบัติงานงานข้อมูล ฝ่ายแผนงานและโครงการ เจ้าหน้าที่ ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่หน่วย เขตพื้นที่ ของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาประจำจังหวัดทั้ง 14 ศูนย์ และเจ้าหน้าที่ฝ่ายข้อมูล สำนักงานส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมบนที่สูง จ.เชียงใหม่ รวมถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน ที่ให้ความรู้ ให้ข้อมูล คำแนะนำ และข้อชี้แนะ ตลอดจนแนวทางในการจัดทำเอกสารในครั้งนี้ จึงขอขอบคุณ ทุก ๆ ท่าน มา ณ โอกาสนี้

ธีระวุฒิ อรุณเวช
เจ้าหน้าที่บริหารงานประชาสัมพันธ์ 8
กรกฎาคม 2544

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
คำนำ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญตาราง	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญและความเป็นมา	1
1.2 หลักการและเหตุผล	2
1.3 วัตถุประสงค์	3
1.4 วิธีการดำเนินงาน	3
1.5 ผลที่คาดว่าจะได้รับ	3
1.6 นิยามศัพท์	3
บทที่ 2 ทฤษฎีผลงานการวิจัยและรายงานที่เกี่ยวข้อง	5
2.1 แนวคิดเครื่องชีวิตสังคมและคุณภาพชีวิต	5
2.2 เครื่องชีวิตคุณภาพชีวิตและสังคม	7
2.3 ชนิดของเครื่องชีวิต	8
2.4 การใช้เครื่องชีวิตและคุณภาพชีวิตและสังคม	9
2.5 เครื่องชีวิตคุณภาพชีวิตและการพัฒนาสังคม	9
บทที่ 3 การพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา	12
3.1 กรมประชาสงเคราะห์กับงานพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา	12
3.2 นโยบายรัฐในการพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา	12
3.3 การพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาของรัฐที่ผ่านมา	16
3.4 นโยบายและการดำเนินงานของรัฐในปัจจุบัน	22
3.5 ปัญหาการพัฒนาบนพื้นที่สูงในประเทศไทย	24
บทที่ 4 เครื่องชีวิตคุณภาพชีวิตและสังคมของหมู่บ้านชาวเขาและชุมชนบนพื้นที่สูง	28
4.1 ความเป็นมาและความสำคัญ	28
4.2 กระบวนการพัฒนาเครื่องชีวิตคุณภาพชีวิตและสังคม	29
4.3 เครื่องชีวิตคุณภาพชีวิตและสังคม	30
4.4 เครื่องชีวิตความจำเป็นพื้นฐานของครัวเรือนชาวเขา	51
4.5 เครื่องชีวิตครอบครัวยุคใหม่	59
4.6 เครื่องชีวิตงานพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา	61
4.7 การประยุกต์ใช้เครื่องชีวิตคุณภาพชีวิตและสังคม	66

สารบัญ (ต่อ)

บทที่ 5 คุณภาพชีวิตและสังคมของหมู่บ้านชาวเขาและชุมชนบนพื้นที่สูง	71
5.1 คุณภาพชีวิตและสังคมระดับหมู่บ้าน	71
5.2 คุณภาพชีวิตและสังคมระดับครัวเรือน	76
บทที่ 6 สรุปผลและข้อเสนอแนะ	83
6.1 สรุปผล	83
6.2 ข้อเสนอแนะ	85
บรรณานุกรม	87
ภาคผนวก	89
ประวัติผู้เขียน	90

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 แสดงเกณฑ์การชี้วัดข้อมูลพื้นฐานหมู่บ้านชาวเขาและชุมชนบนพื้นที่สูง	35
ตารางที่ 2 แสดงเกณฑ์การชี้วัดข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานของครัวเรือนชาวเขา	57
ตารางที่ 3 แสดงเกณฑ์การชี้วัดครอบครัวผาสุก	60